

ZYGMUNT SZWEYKOWSKI

TWÓRCZOŚĆ
BOLESŁAWA PRUSA

TOM II

WIELKOPOLSKA
KSIĘGARNIA WYDAWNICZA
POZNAŃ
1947

Rozdział I: Charakter pesymizmu Prusa w okresie pisania *Lalki* —
 przewrót w duszy pisarza — religijność młodzieńcza — wpływ
 materializmu — epoka deizmu — wpływy przyrody — akty
 wiary — zwrot do chrystianizmu — idea religijna naczelną idea
 Prusa — *Sen* — nowy zwrot do matematyki — studia nad
 Biblią i wierzeniami ludów — zmiany kulturalne w życiu spo-
 łeczeństwa polskiego — pokolenie młodych — zastrzeżenia
 Prusa w stosunku do nowych objawów życia — walka z ma-
 terializmem i mistycyzmem — zagadnienia moralne — *Cień*
Lindaua i *Honor Sudermanna* — walka z erotyzmem epoki —
Ostatni dzień don Juana St. Rzewuskiego — pozytywizm
 a emancypacja kobiet — Prus i ruch kobiecy — powołanie
 kobiet — protesty przeciw idei równouprawnienia — moder-
 nizm jako okres zbiorowego szalu — stosunek pisarza do
 sztuki w tej epoce

5

Rozdział II: *Emancypantki* — postulat nowości — filozofia i pro-
 blematy społeczne — zmiana poglądów Prusa na charakter
 życia społeczeństwa polskiego — logika praktycznego życia —
 temat *Emancypantek* — złączenie trzech odmian powieści:
 biograficzno-obyczajowej, społecznej i tendencyjnej — za-
 gadnienie kobiece i sprawa emancypacji — szkoła żeńska —
 pani Latter — przeciwieństwa tkwiące w jej naturze — zdol-
 ności organizacyjne — katastrofa — emancypantki: Howar-
 dówna, Joanna, Malinowska, Ada Solska, Stella — postacie
 matek w powieści — wpływ powieści angielskiej — rezonerzy
 utworu: Dębicki i Brzeski — filozofia Dębickiego i jej rola
 w powieści — teoria i obraz życia w *Emancypantkach* — cha-
 rakter realizmu — psychopaci i ludzie zdrowi — rola warstw
 społecznych — traktowanie tła — symbolika — sposób opraco-
 wania epoki — technika szkicowa — technika niedomówień
 w kreśleniu postaci — humor — motywy śmierci — ogólna
 charakterystyka powieści

48

- **Rozdział III: Powstanie Faraona** — Prus, pisarz współczesności — przyczyny, które skłoniły go do tematu historycznego — zagadnienie nauki i jej żalosna rola w Polsce — wola rozumna i nakaz siły w życiu społecznym — zagadnienie państwa — nowy system moralny — najogólniejsze ideały życiowe — ideały życiowe a natura ludzka — sytuacja w Polsce — rola użyteczności i szczęścia — dramat cywilizacji ogólnoludzkiej — nowe poglądy na sztukę — kryteria w ocenie utworów o tematach historycznych — tęsknota pisarza do oderwania się od codzienności życia — Prus i przeszłość polska — stosunek do Egiptu — wielkość życia tego kraju jako realizacja trzech najwyższych ideałów — przyczyny upadku — epoka, którą przedstawia powieść — postacie kapłanów — Ramzes XII i Ramzes XIII — psychika księcia — konflikt z kapłanami — ambicje życiowe Ramzesa XIII — jego upadek — non omnis moriar — postawa mędrca wobec świata 100
- **Rozdział VI: Studia Prusa nad Egiptem** — Maspero i Zagiell — dokumentacja i konstrukcja historyczna w *Faraonie* — wpływ romansu wychowawczego — *Faraon* a poemat i dramat autobiograficzny w romantyzmie — misterium nauki — egzotyzm powieści — styl sensacji — wątek polityczny — atmosfera spisku — wpływ artystycznych sugestii romantyzmu — podwójne oświetlenie rzeczywistości — niesamowitość ludzkiej psychiki — okultyzm i demonizm — tło — opisy architektury egipskiej — opisy przyrody — scena kulminacyjna — trudności złączenia romansu wychowawczego i romansu intrygi — braki *Faraona* — sposób kreowania postaci — metoda kontrastów — humor — *Faraon* a europejski romans archeologiczny 144
- Rozdział V: Wyjazd Prusa za granicę** — agorafobia — stosunek pisarza do cywilizacji zachodniej — nostalgia Prusa — powrót do Warszawy — ponowna ostra fala krytycyzmu w stosunku do społeczeństwa polskiego — nawrót do hasła pracy organicznej — najistotniejsze potrzeby narodowe: konieczność pracy i konieczność kształcenia woli — busola etyczna — pogłębiający się konflikt z młodymi — ataki Prusa na donkiszoterię epoki — Robinson Cruzoe jako wzór dla społeczeństwa — sprawy polityczne — wojna boerów i wojna grecko-turecka — ideały wszechludzkie i ich rola w życiu narodowym — wojna i nienawiść — stosunek młodych do Prusa — zagadnienie bohaterstwa 174

- Rozdział VI: Twórczość artystyczna ostatniego okresu** — *Nic nie ginie!* — *Ze wspomnień cyklisty* — geneza *Dzieci* — stosunek Prusa do rewolucji 1905 r. — jej oblicze społeczne i polityczne — Prus a Rosja i Niemcy — wpływ młodzieży na życie społeczeństwa polskiego — powieść o tragicznej niedorzeczności życia narodowego w Polsce — postać Świrskiego i dzieje Związku Rycerzy Wolności — tendencyjność utworu — atmosfera rewolucji w *Dzieciach* — psychopatologia grozy — ostatni rachunek Prusa z życia społeczeństwa — patriotyzm polski i jego braki — rocznica grunwaldzka — perspektywy przyszłości — stosunek do sztuki Młodej Polski — *Przemiany* — śmierć pisarza — Prus jako przedstawiciel polskiego pozytywizmu 194
- Przypisy 227
- Indeks 261
- Posłowie 265